

Nacjonalistyczny głos protestu. Renesans popularności partii radykalnych w Bułgarii

Jan Nowinowski

Trwający od 2021 r. kryzys polityczny w Bułgarii początkowo osłabił tradycyjne siły nacjonalistyczne, które utraciły parlamentarną reprezentację. Okres przejściowy wykorzystały jednak nowe partie radykalne, spośród których największą popularność zdobyło Odrodzenie. Ich postulaty stanowią syntezę haseł narodowo-suwerenistycznych i antykorupcyjnych. Oprócz wyborców nacjonalistycznych ugrupowaniom tym udało się również przejąć tę część elektoratu sił anty-establishmentowych i reformatorskich, którą rozczarowały dotychczasowe próby uzdrowienia instytucji państwa. Według sondaży trzy parlamentarne partie radykalne cieszą się obecnie łącznym poparciem ok. 20–25% obywateli, lecz nie mają realnych perspektyw na przejęcie władzy. Mogą jednak kształtować nastroje społeczne i negatywnie wpływać na międzynarodowy wizerunek kraju. Kontestują bowiem główne kierunki polityki zagranicznej Sofii – sprzeciwiają się pomocy dla Ukrainy i otwarcie postulują powrót do bliskich relacji z Rosją. Nie można wykluczyć, że w najbliższych miesiącach popularność radykałów będzie dalej rosła – głównie za sprawą planów przyjęcia przez Bułgarię euro 1 stycznia 2026 r.

Profile partii radykalnych: prorosyjscy rewizjoniści...

Najpopularniejszym i zarazem najsłabszym bułgarskim ugrupowaniem radykalnym jest Odrodzenie (Wyzrażdane). Pierwszy raz weszło ono do parlamentu w 2021 r. – dopiero po siedmiu latach istnienia. Od tego czasu konsekwentnie umacnia swoją pozycję na scenie politycznej (zob. wykres). Najlepszy wynik wyborczy osiągnęło w 2023 r., uzyskując prawie 360 tys. głosów (14,2%). Aktualnie dysponuje 33 mandatami w 240-miejscowym Zgromadzeniu Narodowym, co czyni je trzecią najliczniejszą partią. Deputowani Odrodzenia często posługują się ostrą nacjonalistyczną retoryką, domagając się gruntownych zmian w polityce wewnętrznej i zagranicznej Sofii.

Fundament programu ugrupowania stanowi tytułowe odrodzenie, obejmujące duchowy, kulturalny i instytucjonalny renesans Bułgarii. Zakłada ono m.in. przywrócenie sprawczości państwa, reformy wymiaru sprawiedliwości, wzrost wydatków na kulturę i edukację oraz wsparcie zrównoważonego rozwoju wszystkich regionów kraju. Partia odwołuje się do wartości prawosławnych, sprzeciwiając się rzekomej indoktrynacji dzieci i młodzieży przez ruchy lewicowe oraz progresywne organizacje pozarządowe. W 2024 r. z jej inicjatywy parlament przyjął ustawę zakazującą promocji „nietradycyjnej orientacji seksualnej” w szkołach (inspirowaną podobnymi rozwiązaniami w Rosji i na Węgrzech).

Gospodarcze propozycje Odrodzenia to mieszanka poglądów suwerenistycznych, etatystycznych i wolnorynkowych. Ugrupowanie to jest główną siłą protestu wobec przyjęcia przez Bułgarię waluty euro¹. Regularnie organizuje demonstracje w obronie lewa, w trakcie których dochodzi niekiedy do aktów przemocy i wandalizmu². Obiecuje wielkie państwowe inwestycje i reaktywację projektu nieukończonych elektrowni jądrowej w Belene – inwestycji realizowanej przez spółki rosyjskie. Zarazem postuluje deregulacje dotyczące małych i średnich przedsiębiorstw, ulgi podatkowe dla rodzin oraz digitalizację administracji publicznej.

Odrodzenie opowiada się za drastyczną zmianą dotychczasowej euroatlantyckiej polityki zagranicznej Sofii. Proponuje przeprowadzenie referendum w sprawie członkostwa w NATO i renegocjację traktatów UE w celu zredukowania statusu Unii do strefy wolnego handlu³.

” Mimo że Odrodzenie, Miecz i Majestat nie mają aktualnie perspektyw objęcia pełni władzy, ich retoryka oddziałuje na politykę Bułgarii.

Krytykuje politykę migracyjną i energetyczno-klimatyczną Brukseli, a w Parlamencie Europejskim należy do założonej z inicjatywy Alternatywy dla Niemiec grupy Europa Suwerennych Narodów. Zarazem dąży do zbliżenia Sofii z państwami BRICS. Jest partią otwarcie prorosyjską, która w okolicznościach pełnoskalowej wojny na Ukrainie sprzeciwia się udzielaniu jakiegokolwiek pomocy Kijowowi, żąda zniesienia sankcji przeciw Moskwie oraz odbudowania z nią relacji. Takiej orientacji Odrodzenia dowodzi fakt, że w 2025 r. zawarło ono umowę o współpracy z rządzącą Jedną Rosją Władimira Putina.

W stosunku do krajów regionu ugrupowanie przejawia postawy rewizjonistyczne. Kwestionuje istnienie odrębnego narodu macedońskiego i proponuje zjednoczenie Macedonii Północnej z Bułgarią jako dwóch „bułgarskich państw”. Zgłasza również pretensje terytorialne wobec należącej do Ukrainy południowej Besarabii, zamieszkaną przez liczącą ok. 130 tys. osób mniejszość bułgarską.

Współzałożycielem i liderem Odrodzenia jest Kostadin Kostadinow – wcześniejszy długoletni działacz nacjonalistycznej Wewnętrznej Macedońskiej Organizacji Rewolucyjnej – Bułgarskiego Ruchu Narodowego (WMRO–BND). Równolegle z prowadzeniem aktywności partyjnej jako etnolog zajmował się on problematyką diaspory i dziedzictwa Bułgarii poza jej granicami. Pierwsze polityczne sukcesy z Odrodzeniem odnosił w rodzinnej Warnie. Oprócz wątków prorosyjskich w przeszłości silnie akcentował poglądy antyromskie. W 2022 r. został objęty przez Kijów 10-letnim zakazem wjazdu na terytorium Ukrainy, a z uwagi na domniemane finansowanie przez Kreml w ojczyźnie zyskał przydomek „Kopiejkin”.

...naśladowcy Orbána...

Najmłodszą radykalną siłą w bułgarskim parlamencie jest Moralność, Jedność, Honor (Miecz)⁴. Na jej czele stoi Radostin Wasilew, który w przeszłości należał do innych ugrupowań antyestablishmentowych, a w latach 2021–2022 pełnił funkcję ministra młodzieży i sportu w reformatorskim rządzie Kirila Petkowa. Wasilew przyznał, że do powołania w 2024 r. własnej partii zainspirowała go polityka węgierskiego premiera Viktora Orbána. Dotychczas deklarowane „budapeszteńskie wzorce” nie wpłynęły jednak znacząco na ustawodawcze propozycje ugrupowania. Obecna kadencja parlamentu jest

¹ Zob. J. Nowinowski, *Bułgaria w strefie euro od 2026 roku: sukces władz w cieniu obaw społecznych*, OSW, 10.07.2025, osw.waw.pl.

² W lutym 2025 r. protest w Sofii zakończył się dewastacją i próbą podpalenia budynku Komisji Europejskiej.

³ Zarazem Odrodzenie sprzeciwia się członkostwu Bułgarii w strefie Schengen, uzyskanemu 1 stycznia 2025 r., uzasadniając to obawami przed niekontrolowaną imigracją.

⁴ Najczęściej stosowana nazwa partii to akronim Moralności, Jedności, Honoru (Морал, Единство, Чест) i zarazem gra słów (МЕЧ – Miecz). Według jej lidera symbolizuje ona radykalne metody walki z nieprawością na bułgarskiej scenie politycznej.

pierwszą, w której Miecz ma swoich reprezentantów – w sile 11 deputowanych. W kampanii przedwyborczej popularności przysporzyła mu aktywność Wasilewa w mediach społecznościowych, gdzie zapowiadał konstytucyjny reset i bezkompromisową walkę z korupcją, w ostrych słowach krytykował elity rządzące, zarzucał im „poddańczość” wobec państw zachodnich oraz obiecywał prowadzenie „prawdziwie probułgarskiej” polityki zagranicznej.

W kwestiach wewnętrznych Miecz jest bliski Odrodzeniu, głosząc konieczność gruntownych reform, dofinansowania prowincji, ochrony tradycyjnych wartości i wsparcia drobnego biznesu. Prezentuje

zarazem mniej radykalną retorykę w sprawach zagranicznych – nie zakłada opuszczenia NATO i UE, ale stoi na stanowisku suwerenistycznym i odrzuca idee federalistyczne. Wobec wojny rosyjsko-ukraińskiej opowiada się za „polityką neutralności”. Dopuszcza jedynie pomoc humanitarną dla Kijowa i sprzeciwia się dalszym dostawom broni, a zarazem popiera powrót do współpracy gospodarczej z Moskwą.

Partię tę wyróżnia też przekonanie, że państwo powinno odgrywać większą rolę w gospodarce. Miecz opowiada się m.in. za nacjonalizacją należącej do rosyjskiego koncernu Łukoil rafinerii w Burgas czy likwidacją prywatnych przedsiębiorstw oferujących gry hazardowe i zastąpieniem ich przez monopol narodowego totalizatora. Silnie eksponuje także postulat wzrostu wydatków socjalnych, co może przyciągać do niego bardziej umiarkowanych wyborców i pozwala mu pozycjonować się jako mniej radykalne ugrupowanie niż Odrodzenie.

...paraekologiczni nacjonaści

Najmniej liczną siłą skrajną w bułgarskim parlamencie jest Majestat⁵. Początkowo powstał on jako ruch oporu wobec planów rozwoju energetyki wiatrowej w niewielkiej gminie na wschodzie kraju. Po sukcesie na szczeblu lokalnym wszedł do Zgromadzenia Narodowego w czerwcu 2024 r., lecz już miesiąc później jego grupa parlamentarna rozpadła się z powodu wewnętrznych konfliktów. Partia znalazła się w nim ponownie już w 2025 r. wskutek korekty wyniku wyborów z października 2024 r., zarządzanej po orzeczeniu Sądu Konstytucyjnego o wykrytych nieprawidłowościach w procesie głosowania. Aktualnie w parlamencie zasiada 10 deputowanych Majestatu.

W sprawach wewnętrznych ugrupowanie to powiela poglądy dwóch pozostałych partii skrajnych, punktując nieprawidłowości w instytucjach państwowych. W kwestiach zagranicznych bliżej mu do Miecza – opowiada się za neutralnością na arenie międzynarodowej i stoi na stanowisku suwerenistycznym, ale nie podważa członkostwa Sofii w UE i NATO. Po pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę – jeszcze przed zawiązaniem ruchu – jego lider współorganizował cykliczne „Marsze dla Pokoju”, w trakcie których powielano niektóre tezy propagandy Kremla i sprzeciwiano się militarnemu wsparciu dla Kijowa.

Od pozostałych partii radykalnych Majestat wyróżnia silny komponent (para)ekologiczny. Piętnuje on wycinki lasów i istnienie wysypisk śmieci oraz sprzeciwia się rzekomo szkodliwemu dla środowiska naturalnego masowemu rozwojowi energetyki odnawialnej, zwłaszcza pochodzącej z wiatru. Działacze ugrupowania szerzą tezy o negatywnym wpływie wiatraków na zdrowie ludzi i zwierząt. Dopuszczają rozwój fotowoltaiki, lecz ich zdaniem powinna ona pozostać domeną indywidualnych

⁵ Oryginalna nazwa to Weliczie (Величие), co bywa również tłumaczone na polski jako Wielkość.

prosumentów. Przywiązanie do ekologii jest selektywne – partia odrzuca unijne polityki klimatyczne i głosi konieczność ochrony przemysłu węglowego.

Kluczowa postać Majestatu to Iwelin Michajłow, nazywany często jego ideologiem. Zyskał on popularność jako założyciel Parku Historycznego w okolicach Warny, gdzie opowiada się losy państwa bułgarskiego na przestrzeni dziejów. W prowadzonych w sprawie tego obiektu dochodzeniu Agencji Bezpieczeństwa Narodowego i śledztwach dziennikarskich wykazano, że jest to piramida finansowa, a w jego strukturach rozwijają się nielegalne organizacje paramilitarne gromadzące broń. Z czasem na obszarze gminy, w której się on znajduje, Michajłow stworzył równoległe do państwowych instytucje, zajmujące się m.in. pilnowaniem porządku⁶. Media sugerowały też, że polityk utrzymuje kontakty z rosyjskimi środowiskami nacjonalistycznymi, w tym z objętym unijnymi sankcjami klubem motocyklowym Noce Wilki. Doniesienia te pozwoliły liderowi Majestatu wykreować wśród swoich zwolenników wizerunek społecznika represjonowanego przez establishment za promocję wartości patriotycznych i krytykę klasy politycznej.

Przyczyny popularności radykałów: polityczna niestabilność...

U podstaw sukcesów radykałów leży przewlekły kryzys polityczny, z którym Bułgaria zмага się od 2021 r. Wówczas władzę utracił centroprawicowy GERB Bojka Borisowa, rządzący krajem od 2009 r. (z krótkimi przerwami). Od tego wydarzenia zorganizowano siedem wyborów parlamentarnych, a urząd sprawowało sześciu premierów (w tym trzech tymczasowych) – gabinet żadnego z nich nie przetrwał nawet roku⁷. Niezdolność do utworzenia stabilnej władzy wykonawczej i niemal permanentny proces wyborczy skutkowały spadkiem zaufania społecznego do instytucji państwowych i klasy politycznej. Od początku kryzysu pracę kolejnych rządów negatywnie ocenia średnio 60% ankietowanych Bułgarów, a parlamentu – 75%⁸. Oddziałuje to również na ich stosunek do systemu demokratycznego – w 2024 r. 54% obywateli uważało, że wymaga on wielu usprawnień, a 25% było zdania, że powinien zostać kompletnie zmieniony⁹.

Kryzys zaufania do obowiązującego ładu instytucjonalnego doprowadził do tego, że część społeczeństwa zwróciła się w stronę

” U podstaw sukcesów radykałów leży przewlekły kryzys polityczny, z którym Bułgaria zмага się od 2021 roku.

partii skrajnych. Nie zostały one skompromitowane doświadczeniem rządzenia i oferują pozornie łatwe rozwiązania istniejących problemów, szerzone za pomocą mediów społecznościowych. Mimo że żadna z nich nie kwestionuje otwarcie ustroju demokratycznego, ich retoryka może zachęcać do kontestowania go. Przykładowo w 2024 r. 42% badanych wyborców Odrodzenia popierało wprowadzenie reżimu autorytarnego¹⁰.

W konsekwencji systemowego braku zaufania Bułgarów do klasy politycznej spadła aktywność obywatelska, co premiuje nowo powstałe ugrupowania. Frekwencja w ostatnich wyborach parlamentarnych sięgnęła zaledwie 39%¹¹ (u kresu rządów GERB wynosiła 51%). Bazujące na efekcie świeżości

⁶ Й. Запрянов, *Ветринска народна република: «Исторически парк» се въоръжава*, Капитал, 30.04.2024, capital.bg.

⁷ Szerzej zob. Ł. Kobeszko, *Kraj rządów tymczasowych. Kryzys polityczny w Bułgarii i próby jego rozwiązania*, „Komentarze OSW”, nr 600, 3.06.2024, osw.waw.pl.

⁸ Obliczenia własne na podstawie *Обществени нагласи спрямо основните институции, партии и актуални теми (май 2025)*, Trend, maj 2025, rcdtrend.bg.

⁹ *Public attitudes towards corruption in Bulgaria and the anti-corruption actions of the Bulgarian Government*, Basel Institute on Governance, wrzesień 2024, baselgovernance.org.

¹⁰ Za liberalną demokracją opowiedziało się 46% z nich. Zob. *Демокрация или комунизъм: 2% българи искат да живеят в държава с военен режим*, bTV Новините, 21.08.2024, btvnovinite.bg.

¹¹ Najniższa była frekwencja w łączonych wyborach parlamentarnych i europejskich w czerwcu 2024 r. – zaledwie 34%.

partie potrzebują dzięki temu znacznie mniej głosów, aby znaleźć się w Zgromadzeniu Narodowym. W ostatnich wyborach Mieczowi i Majestatowi wystarczyło ich odpowiednio 112 tys. i 97 tys., aby przekroczyć czteroprocentowy próg. W marcu 2021 r. takie wyniki nie pozwoliłyby im uzyskać parlamentarnej reprezentacji.

...rozzczarowanie rządami partii reformatorskich i antyestablishmentowych...

Paliwa do działań radykałów dostarczyło również rozzczarowanie partiami, które powstały lub urosły w siłę na fali upadku władzy GERB. Największą rolę spośród nich odegrały konserwatywny i populistyczny Jest Taki Naród (ITN) oraz liberalne i proeuropejskie Kontynuujemy Zmiany (PP). Obydwa ugrupowania nawiązywały do doświadczeń masowych protestów społecznych w latach 2020–2021, które krytykowały rząd Borisowa za korupcję, realizację interesów oligarchów i upolitycznienie wymiaru sprawiedliwości. Wspólnie z postkomunistyczną Bułgarską Partią Socjalistyczną (BSP) i konserwatywno-liberalną Demokratyczną Bułgarią (DB) utworzyły w 2021 r. gabinet, na którego czele stanął lider PP Kiril Petkow. Siłą destrukcyjną okazał się wówczas ITN, który spowalniał proces reform, a w kluczowym momencie wycofał poparcie dla rządu. Choć w szczycie popularności ugrupowanie miało poparcie ponad 20% obywateli, to nigdy nie odzyskało już ich zaufania i dziś notuje wyniki nieznacznie powyżej progu wyborczego. Kryzys w postrzeganiu PP (od 2022 r. partia ta pozostaje w sojuszu z DB) przyniosła z kolei nietrwała i pełna sprzeczności koalicja z GERB w latach 2023–2024.

Sondażowe badania przepływu głosów dowodzą, że część elektoratu rozzczarowana „pierwszą falą” ugrupowań antyestablishmentowych i reformatorskich zwróciła

Potencjał wzrostu popularności ugrupowań skrajnych wzmacnia też perspektywa przyjęcia przez Bułgarię w 2026 r. euro, czemu według niektórych sondaży sprzeciwia się nawet połowa społeczeństwa.

się w kierunku partii radykalnych, które postulaty antykorupcyjne łączą z nacjonalistyczną retoryką. W listopadzie 2021 r. 16% zwolenników Odrodzenia deklarowało, że we wcześniejszych wyborach oddało głos na ITN, a w październiku 2022 r. 17% z nich przyznało się do poprzedniego wyboru PP – partii, którą poparło też 19% głosujących w czerwcu 2024 r. na Majestat. Przenikanie się sił antyestablishmentowych ma miejsce również na poziomie kadr, za przykład można podać Miecz – jego czterech deputowanych pełniło wcześniej tę funkcję z ramienia ITN¹².

Nacjonalistyczny profil Odrodzenia, Miecza i Majestatu mógł z kolei przyciągnąć wyborców, których w dwóch pierwszych dekadach XXI wieku reprezentowały WMRO–BND i ksenofobiczna Ataka. Regularnie wchodziły one do parlamentu, a od 2017 r. jako koalicja Zjednoczeni Patrioci współtworzyły trzeci rząd Borisowa. Kooperacja z powszechnie krytykowaną władzą GERB i wewnętrzne konflikty przyczyniły się do rozdrobnienia tradycyjnej skrajnej prawicy, której pomimo ponownych prób utworzenia szerokiej koalicji nie udało się później przekroczyć progu wyborczego. W warunkach politycznej niestabilności WMRO–BND, Ataka i inne pomniejsze partie straciły na znaczeniu. Wyniki kolejnych elekcji udowadniają jednak, że nastroje nacjonalistyczne są nadal obecne w bułgarskim społeczeństwie, a ich główny reprezentant to obecnie Odrodzenie (a w pewnej mierze także Miecz i Majestat).

... i koniunktura międzynarodowa

Bułgarskich radykałów wzmacniają też wydarzenia globalne ostatnich lat. W okresie pandemii COVID-19 Odrodzeniu udało się skupić wokół siebie wyborców przeciwstawiających się restrykcjom sanitarnym i „zielonym certyfikatom” przyznawanym za odbyte szczepienia. Działacze partii

¹² Badania Gallup International Balkan z lat 2021–2024.

bagatelizowali również zagrożenie epidemiologiczne, co korespondowało z nastawieniem części obywateli¹³. Trzy skrajne ugrupowania zresztą wykorzystują też wojnę na Ukrainie, podsycając tradycyjnie obecne w społeczeństwie bułgarskim prorosyjskie sympatie i sentymenty¹⁴. Sprzyja im również prawicowy zwrot w polityce światowej, obserwowany po ponownym dojściu do władzy Donalda Trumpa. Zmiana lidera w Waszyngtonie sprawia, że w głównym nurcie coraz częściej można dostrzec krytykę unijnych regulacji środowiskowych czy surowsze podejście do migracji – takie stanowiska przestały być domeną tylko znajdujących się na cenzurowanym radykałów.

Popularności skrajnym ugrupowaniom przysparza zwłaszcza negatywny stosunek do unijnej polityki energetyczno-klimatycznej, w szczególności odchodzenia

» **Sprawdzeniem możliwości obozu nacjonalistyczno-antykorupcyjnego będą wybory na urząd głowy państwa w 2026 r., gdy głosy jego zwolenników mogą zostać scedowane na jednego kandydata.**

od paliw kopalnych. Dla Bułgarii węgiel pozostaje kluczowym surowcem, który pomimo stopniowej redukcji odpowiada za produkcję niemal 30% energii elektrycznej. Wieloletnia tradycja jego wykorzystania i społeczne opory przed rozwojem źródeł odnawialnych przyczyniają się do tego, że narracja radykałów o zamachu unijnych decydentów na energetyczną suwerenność kraju trafia na podatny grunt.

Granice poparcia

Poparcie dla bułgarskich partii skrajnych będzie prawdopodobnie rosło. Scena polityczna pozostaje niestabilna i podzielona, co sprawia, że z żądaniami gwałtownych instytucjonalnych zmian utożsamia się część społeczeństwa. Niska frekwencja wyborcza potwierdza, że istnieją szerokie możliwości mobilizacji nieaktywnych obywateli, w czym radykałowie osiągnęli już sukcesy. Ponadto sprzyjać im będą potencjalne problemy sił reformatorskich, jak skandal korupcyjny z udziałem stołecznych działaczy PP w czerwcu 2025 r. Mogą one pozwolić nacjonalistom na kreację wizerunku jedynej prawdziwej alternatywy politycznej, nieskompromitowanej uczestnictwem w głośnych aferach.

Potencjał wzrostu popularności ugrupowań skrajnych wzmacnia też perspektywa przyjęcia przez Bułgarię w 2026 r. euro, czemu według niektórych sondaży sprzeciwia się nawet połowa społeczeństwa¹⁵. W parlamencie tylko Odrodzenie, Miecz i Majestat jednoznacznie oponują wobec tej decyzji. Spodziewany po wdrożeniu wspólnej waluty przejściowy wzrost cen zapewne wywoła falę społecznego niezadowolenia, która może przynieść tym partiom dodatkowych zwolenników. Zarazem współorganizowane przez nie dotychczasowe demonstracje w obronie lewa przyciągały maksymalnie kilka tysięcy uczestników.

Trudno określić górną granicę poparcia dla ugrupowań skrajnych. Punkt odniesienia dla sił nacjonalistycznych stanowi wynik przywódcy Ataki Wolena Siderowa, który w drugiej turze wyborów prezydenckich w 2006 r. zdobył niemal 650 tys. głosów (24%). Dziś nie wydaje się, aby którekolwiek z nich mogło samodzielnie powtórzyć to osiągnięcie, a i łączny rezultat radykałów w ostatniej elekcji parlamentarnej był o 100 tys. głosów niższy (zob. wykres). Sprawdzeniem możliwości obozu nacjonalistyczno-antykorupcyjnego będą wybory na urząd głowy państwa w 2026 r., gdy głosy jego zwolenników mogą zostać scedowane na jednego kandydata (np. lidera Odrodzenia Kostadinowa).

¹³ Bułgaria odznaczała się najniższym poziomem zaszczepionych na COVID-19 obywateli w UE – ok. 30% społeczeństwa.

¹⁴ Wynikają one z historycznie dobrych relacji między obydwoma krajami – carska Rosja w XIX wieku wspierała dążenia niepodległościowe Bułgarów, a w okresie komunistycznym Bułgaria była najbliższym Moskwie państwem bloku wschodniego (sondowała nawet możliwości zostania szesnastą republiką związkową ZSRS). Po 1989 r. relacje były kultywowane w oparciu o współpracę gospodarczą (głównie w obszarze energetyki i turystyki) i związki kulturowo-religijne.

¹⁵ В. Минков, *Българите остават разделени за еврозоната*, Капитал, 28.05.2025, capital.bg.

Głównym reprezentantem radykalnego elektoratu pozostanie Odrodzenie. W najnowszych sondażach cieszy się ono poparciem w granicach 11–14%, co niekiedy czyni je nawet drugą najpopularniejszą bułgarską partią. Ugrupowanie to ma skonsolidowaną grupę ok. 300 tys. wyborców, ale jego wykluczająca retoryka ogranicza możliwości wzrostu poparcia do poziomu pozwalającego na (współ) rządzenie krajem. Przeszkodę stanowi też prorosyjski i silnie antyzachodni charakter partii, z którym nie utożsamia się większość klasy politycznej i społeczeństwa¹⁶. Ewentualne próby łagodzenia przekazu i jawnej współpracy z establishmentem wydają się aktualnie mało prawdopodobne i byłyby rysą na wywrotowym wizerunku ugrupowania.

Sytuacja Miecza i Majestatu pozostaje niepewna. W sondażach lepiej radzi sobie pierwsza z partii, prezentując się jako bardziej umiarkowana opcja narodowa. Zagrozić może jej w przyszłości prezydent Rumen Radew, którego druga kadencja kończy się w styczniu 2027 r. Głowa państwa nosi się z zamiarem stworzenia własnego ruchu politycznego, który przyciągnąłby bardziej stonowanych wyborców o poglądach suwerenistycznych. Nie można wykluczyć, że ugrupowania Wasilewa i Michajłowa okażą się charakterystycznymi dla okresu niestabilności efemerydami i podzielą los innych antyestablishmentowych partii, które tylko krótkotrwale znalazły się w parlamencie po 2021 r.¹⁷

Wnioski i perspektywy

Mimo że Odrodzenie, Miecz i Majestat nie mają aktualnie perspektyw objęcia pełni władzy, ich retoryka oddziałuje na politykę Bułgarii. Partie głównego nurtu są pod stałą presją radykałów i zdarza im się ulegać ich postulatam. Ci przesuwają też granice debaty publicznej, czym mogą pośrednio zachęcać resztę opozycji (zwłaszcza PP–DB) do ostrzejszej niż dotychczas krytyki rządu. Ugrupowania nacjonalistyczne będą zapewne przyczyniać się do eskalacji historyczno-tożsamościowych sporów z Macedonią Północną, co będzie utrudniać wprowadzenie przez Skopje obiecanych na mocy porozumienia z 2022 r. konstytucyjnych przepisów o mniejszości bułgarskiej, co umożliwiłoby rozpoczęcie negocjacji z UE¹⁸.

Obecnie nie wydaje się, aby ugrupowania skrajne w krótkiej perspektywie zagrażały prozachodniej orientacji władzy w Sofii.

„Rosnąca popularność radykałów motywuje partie głównego nurtu do współpracy w zakresie podstawowych kierunków polityki zagranicznej.

Mogą one nalegać na restaurację stosunków z Moskwą czy przeciwstawiać się większemu zaangażowaniu finansowemu w ramach NATO, ale trudno będzie im znaleźć parlamentarne wsparcie dla realizacji tych planów. Co więcej – ich rosnąca popularność motywuje partie głównego nurtu do współpracy w zakresie podstawowych kierunków polityki zagranicznej. Za przykład takich wysiłków można podać powołany w styczniu 2025 r. „euroatlantycki” mniejszościowy rząd Rosena Żelazkowa, w którego skład wchodzi wydatnie różniące się GERB, BSP i ITN¹⁹. Jednocześnie silna pozycja radykałów pozwala rządzącym kreować (zwłaszcza na arenie międzynarodowej) wizerunek gwarantów prozachodniego kursu Sofii, którzy będą w stanie powstrzymać prorosyjskie tendencje. W prowadzeniu takiej narracji przoduje Borisow, budujący swoją międzynarodową pozycję dzięki członkostwu GERB w Europejskiej Partii Ludowej. Chce on powrócić do łask unijnego mainstreamu, którego zaufanie nadwątlili skandale korupcyjne i masowe protesty przeciwko jego władzy w latach 2020–2021.

¹⁶ Ponad 70% obywateli popiera członkostwo w UE, a po 2022 r. do 62% wzrosła wiara w znaczenie NATO. Zob. *GLOBSEC Trends 2025: Ready for a New Era?*, GLOBSEC, 14.05.2025, globsec.org.

¹⁷ Mowa o antykorupcyjnym ruchu Powstań! Bandyci Precz! (dwie kadencje w parlamencie) i narodowo-konserwatywnym, prorosyjskim Bułgarskim Postępie (jedna kadencja).

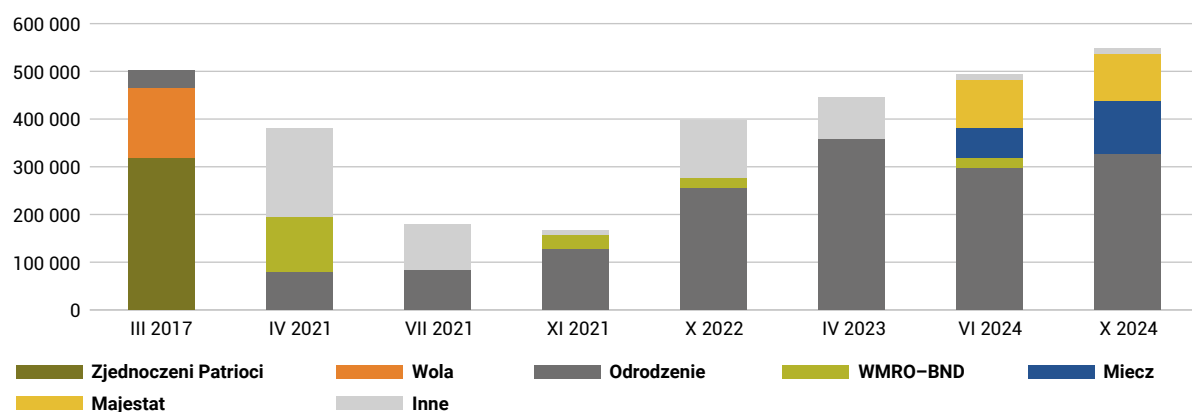
¹⁸ Zob. Ł. Kobeszko, M. Szpala, *Krucha ugoda Macedonii Północnej z Bułgarią*, OSW, 22.07.2022, osw.waw.pl.

¹⁹ Zob. Ł. Kobeszko, *Bułgaria: rząd „wielkiej koalicji”*, OSW, 17.01.2025, osw.waw.pl.

Trzy partie radykalne wspólnie usiłują odwołać gabinet Żelazkowa. Łączna liczba ich deputowanych (54) pozwala im na składanie kolejnych wotów nieufności wobec rządu²⁰, co służy głównie obstrukcji prac parlamentu. Żadna z dotychczasowych czterech prób nie miała bowiem realnych szans powodzenia. Siły skrajne często razem głosują przeciwko projektom władzy, a pojedyncze przypadki wyrażenia przez jedno z ugrupowań wsparcia dla inicjatyw rządowych stanowią przedmiot zarzutów pozostałych o zdradę antyestablishmentowych ideałów. Napięcia dowodzą rywalizacji partii o podobny światopoglądowo elektorat. Najwięcej konfliktów rodzi się pomiędzy Odrodzeniem a Majestatem, których liderzy wzajemnie oskarżają się o zakulisową współpracę z ugrupowaniami głównego nurtu (głównie GERB), choć w przeszłości Kostadinowi i Michajłowowi zdarzało się współdziałać²¹. Bardziej umiarkowaną postawę przyjmuje Miecz, lecz i jego politycy insynuują, że pomiędzy przywódcą Odrodzenia i Borisowem istnieje niepisane porozumienie służące obopólnym korzyściom ich partii.

Zdolności sił skrajnych do zawiązania szerokiej koalicji nacjonalistycznej są ograniczone. Potencjalny sojusz byłby niekorzystny zwłaszcza dla Odrodzenia, które ma już ugruntowaną pozycję na scenie politycznej i stały elektorat. Nie leży to także w interesie dwóch pozostałych ugrupowań, które bazując na efekcie nowości, zdołały przyciągnąć część wyborców nacjonalistycznych rozczarowanych partią Kostadinowa lub jej niechętnych. W przypadku ewentualnych kolejnych przyspieszonych wyborów nie można jednak wykluczyć kooperacji Miecza i Majestatu – zwłaszcza w obliczu niezadowolających wyników sondażowych. Pomimo istniejących napięć pomiędzy nimi wszystkie trzy ugrupowania radykalne będą prawdopodobnie dalej podejmować wspólne próby odwołania rządu (być może w porozumieniu z PP–DB), co przyczyni się do dalszej destabilizacji bułgarskiej sceny politycznej.

Wykres. Liczba głosów oddanych na bułgarskie partie nacjonalistyczne w latach 2017–2024

Źródło: bułgarska Centralna Komisja Wyborcza (CIK), cik.bg.

²⁰ Do złożenia wniosku o wotum nieufności wymagane są podpisy m.in. jednej piątej deputowanych, tj. posłów.

²¹ Kostadinow chwalił Park Historyczny, a Michajłow sprzedawał w nim jego książki. Organizowali też wspólne transmisje na żywo w mediach społecznościowych.